

Achtergrondinformatie bij *Sam Snel werkt over Israël*

Chanoekafeest

Het chanoekafeest wordt ook wel ‘feest van de herinwijding van de tempel’ of ‘feest van de vernieuwing van de tempel’ of ‘lichtjesfeest’ genoemd. Het feest wordt jaarlijks in december gevierd, waarbij de negenarmige kandelaar, de chanoekia, wordt aangestoken.

Het chanoekafeest herinnert aan de strijd die de (Joodse) Maccabeeën voerden tegen de Syriërs in 167 tot 164 voor Chr.

De koning van de Syriërs heette Antiochus Epifanes. Hij had een gruwelijke hekel aan de Joden. Dat was een gevolg van zijn afkeer van God. Antiochus Epifanes verbood de Joden om naar de leefregels van de Tora te leven. Ze mochten de Tora bijvoorbeeld niet meer lezen, de sabbat en andere Bijbelse feesten niet meer vieren, de jongetjes niet besnijden enz. enz. Antiochus Epifanes liet de (tweede) tempel ontheiligen door er o.a. varkens te slachten en er een afgodsbeeld van Zeus te plaatsen.

Na drie jaar heftige strijd werden de Syriërs door de Maccabeeën uit het land verjaagd en werd de tempel gereinigd. Op zoek naar zuivere olie voor de zevenarmige gouden kandelaar in de tempel vonden de Joden toen één kruikje zuivere olie dat genoeg was om de menora één dag te laten branden. Het hele proces om nieuwe zuivere olie te maken zou acht dagen in beslag nemen. Omdat de Joden niet konden wachten, zo zegt de overlevering, besloten ze in goed vertrouwen op God om toch vast de gouden kandelaar aan te steken. Toen gebeurde er een wonder: de gouden kandelaar brandde acht dagen lang op het ene kruikje olie. Precies op dat moment was de nieuwe zuivere olie klaar en kon die gebruikt worden. Daarom vieren de Joden ieder jaar acht dagen lang het chanoekafeest. Meestal doen ze dat thuis. Elke dag steken ze een kaarsje meer aan tot op de achtste dag het licht ‘vol’ is.

De Maccabeeën zijn vijf zonen van de priester Mattitjahoe. Vooral bekend is Judas de Maccabeeër, die de aanvoerder van zowel zijn vier broers was als van de Joden die met hen het gevecht aangingen tegen de Syriërs.

Hoewel er geen Goddelijke opdracht in de Bijbel staat om het chanoekafeest te vieren, lezen we in het evangelie van Johannes wel dat Jezus in de tempel was op het moment dat het chanoekafeest gevierd werd.

Johannes 10:22-23:

22 *En het was het feest der vernieuwing des tempels te Jeruzalem; en het was winter.*

23 *En Jezus wandelde in den tempel, in het voorhof van Salomo.*

Zie ook: chanoekia

Chanoekia

De chanoekia is de negenarmige kandelaar die tijdens het chanoekafeest in december aangestoken wordt.

De chanoekia heeft acht armen en één extra arm, dus in totaal negen armen. Die extra arm is het knechtje dat altijd eerst aangestoken wordt en dat de andere kaarsen of olielampen aansteekt. Op de eerste dag van het chanoekafeest wordt met het knechtje één kaarsje aangestoken, op de tweede dag twee kaarsjes enz. tot op de achtste dag alle acht kaarsen branden. Het is een feest dat alleen ’s avonds gevierd wordt, meestal thuis. De kandelaar staat liefst voor het raam zodat ieder die voorbij komt de vrolijke lichtjes kan zien. Er worden hartige en zoete bollen gegeten, latkes en soefganiots, die een beetje op oliebollen lijken. Door de

kinderen wordt er een spel met een tolletje gespeeld, het zogenaamde dreidlspeel, waarbij ze 'chanoeka-gelt' kunnen winnen. En er wordt gevraagd wie er van een wonder in zijn leven kan vertellen.

Het lied 'Maoz Tsoer', dat betekent 'Vaste Rots', wordt gezongen.

Het chanoekafeest is een feest ter ere van de overwinning op de heidenen die de Joden niet van hun geloof af konden brengen.

Je kunt over de strijd van de Joden tegen de Syriërs lezen in de apocriefe boeken genaamd Maccabeeën. Daarin staat overigens niet het verhaal van het wonder met het kruikje olie vermeld.

Gebedsmantel met kwastjes/snoertjes

In de tijd van de Bijbel werd er nog geen confectiekleding gedragen. Als een Jood zijn tent of woning verliet, sloeg hij een kleed als omslagdoek over zijn schouders. Dat kleed bedekte ook de rug, het was dus geen sjaal.

God gaf tijdens de woestijnreis het volk Israël de opdracht om snoertjes of kwastjes vast te maken aan de vier hoeken van dat kleed. Die kwastjes moesten de Jood herinneren aan Gods geboden. Telkens als hij ernaar keek, of eraan greep, werd hij ervan weerhouden om te zondigen.

We lezen hierover in zowel Numeri als Deuteronomium.

Numeri 15:37-41:

37 *En de HEERE sprak tot Mozes, zeggende:*

38 *Spreek tot de kinderen Israels, en zeg tot hen: Dat zij zich snoertjes maken aan de hoeken hunner klederen, bij hun geslachten; en op de snoertjes des hoeks zullen zij een hemelsblauwen draad zetten.*

39 *En hij zal ulieden aan de snoertjes zijn, opdat gij het aanziet, en aan al de geboden des HEEREN gedenkt, en die doet; en gij zult naar uw hart, en naar uw ogen niet sporen, die gij zijt nahoererende;*

40 *Opdat gij gedenkt en doet al Mijn geboden, en uw God heilig zijt.*

41 *Ik ben de HEERE, uw God, Die u uit Egypteland uitgevoerd heb, om u tot een God te zijn; Ik ben de HEERE, uw God!*

Deuteronomium 22:12:

12 *Snoeren zult gij u maken aan de vier hoeken uws opperkleeds, waarmede gij u bedekt.*

Zoals we in Numeri lezen moest er een hemelsblauwe draad tussen de andere draden zitten. Het werd al snel gewoonte om voor de kleuring van die draad de blauwe kleurstof uit het lichaam van de blauwe purperslak te gebruiken. In later tijden, volgens sommigen in de eerste eeuw na Chr., verdwenen de purperslakken uit de Middellandse Zee. Omdat het gebruik van de verfstof uit de purperslakken inmiddels zo'n ingeburgerde traditie geworden was, hebben de rabbijnen (Joodse leraren) toen besloten om liever géén kleur blauw dan een verkeerde kleur blauw voor de kwastjes te gebruiken. Alle draden zijn daarom nu wit.

De snoertjes of kwastjes worden tegenwoordig bevestigd aan de gebedsmantel. Dat is een witte omslagdoek met zwarte of blauwe strepen. Deze mantel bedekt de bovenkleding en wordt gedragen tijdens de gebeden die de Jood thuis uitspreekt en tijdens het bezoek aan de synagoge.

Een hoek, waaraan de snoertjes vastgemaakt zijn, heet ook wel de vleugel of slip. Als een Jood overlijdt wordt hij veelal gewikkeld in zijn gebedsmantel waarvan één van de hoeken (met snoertjes dus) is afgeknipt. Deze hoek, vleugel of slip gaat los mee de kist in. Immers, voor een dode gelden Gods geboden niet meer.

Toen David de slip van Sauls mantel afsneed, verwijderde hij dus een van de hoeken met snoertjes van Sauls overkleed.

1 Samuël 24:4-8:

- 4 *En hij kwam tot de schaapskooien aan den weg, waar een spelonk was; en Saul ging daarin, om zijn voeten te dekken. David nu en zijn mannen zaten aan de zijden der spelonken.*
- 5 *Toen zeiden de mannen van David tot hem: Zie den dag, in welchen de HEERE tot u zegt: Zie, Ik geef uw vijand in uw hand, en gij zult hem doen, gelijk als het goed zal zijn in uw ogen. En David stond op, en sneed stilletjes een slip van Sauls mantel.*
- 6 *Doch het geschiedde daarna, dat Davids hart hem sloeg, omdat hij de slip van Saul afgesneden had.*
- 7 *En hij zeide tot zijn mannen: Dat late de HEERE ver van mij zijn, dat ik die zaak doen zou aan mijn heer, den gezalfde des HEEREN, dat ik mijn hand tegen hem uitsteken zou; want hij is de gezalfde des HEEREN!*
- 8 *En David scheidde zijn mannen met woorden, en liet hun niet toe, dat zij opstonden tegen Saul. En Saul maakte zich op uit de spelonk, en ging op den weg.*

Dit symbolisch gebaar moet een indringend signaal voor Saul zijn geweest. Immers, hij wist dat zijn koningschap al geëindigd was omdat Samuël hem dat reeds eerder had gezegd.

Bij die gelegenheid scheurde de slip van Samuëls mantel.

1 Samuël 15:26-28:

- 26 *Doch Samuel zeide tot Saul: Ik zal met u niet wederkeren; omdat gij het woord des HEEREN verworpen hebt, zo heeft u de HEERE verworpen, dat gij geen koning over Israel zult zijn.*
- 27 *Als zich Samuel omkeerde om weg te gaan, zo greep hij een slip van zijn mantel en zij scheurde.*
- 28 *Toen zeide Samuel tot hem: De HEERE heeft heden het koninkrijk van Israel van u afgescheurd, en heeft het aan uw naaste gegeven, die beter is dan gij.*

In het profetenboek Maleachi lezen we dat er genezing te vinden is onder Gods vleugels.

Maleachi 4:2:

- 2 *Ulieden daarentegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder Zijn vleugelen; (...)*

Daarom grijpen Joden al eeuwenlang bij ziekte de vleugel/hoek/slip van de mantel van de rabbijn die op bezoek komt in de hoop en verwachting genezen te worden.

In het Nieuwe Testament lezen we daar een praktisch voorbeeld van.

Marcus 5:25-34:

- 25 *En een zekere vrouw, die twaalf jaren den vloed des bloeds gehad had,*
- 26 *En veel geleden had van vele medicijnmeesters, en al het hare daaraan ten koste gelegd en geen baat gevonden had, maar met welke het veeleer erger geworden was;*
- 27 *Deze van Jezus horende, kwam onder de schare van achteren, en raakte Zijn kleed aan.*
- 28 *Want zij zeide: Indien ik maar Zijn klederen mag aanraken, zal ik gezond worden.*

- 29 *En terstond is de fontein haars bloeds opgedroogd, en zij gevoelde aan haar lichaam, dat zij van die kwaal genezen was.*
- 30 *En terstond Jezus, bekennde in Zichzelfen de kracht, die van Hem uitgegaan was, keerde Zich om in de schare, en zeide: Wie heeft Mijn klederen aangeraakt?*
- 31 *En Zijn discipelen zeiden tot Hem: Gij ziet, dat de schare U verdringt, en zegt Gij: Wie heeft Mij aangeraakt?*
- 32 *En Hij zag rondom om haar te zien, die dat gedaan had.*
- 33 *En de vrouw, vrezende en bevende, wetende, wat aan haar geschied was, kwam en viel voor Hem neder, en zeide Hem al de waarheid.*
- 34 *En Hij zeide tot haar: Dochter, uw geloof heeft u behouden; ga heen in vrede, en zijt genezen van deze uw kwaal.*

Het schuilen onder Gods vleugels betekent het jezelf in geloof toebetrouwen aan God en het in gehoorzaamheid naar Zijn goede geboden leven.

Zoals Ruth sprak tegen Naomi:

Ruth 1:16:

16 *(...) uw volk is mijn volk, en uw God mijn God.*

Immers zei Boaz tegen haar:

Ruth 2:12:

12 *De HEERE vergelde u uw daad en uw loon zij volkomen, van den HEERE, den God Israëls, onder wiens vleugelen gij gekomen zijt om toevlucht te nemen!*

Gouden kandelaar, menora

De gouden kandelaar of menora stond in het Heilige van tabernakel en tempel. Uit de schacht in het midden komen links en rechts ieder nog drie armen voort waardoor hij totaal zeven 'armen' heeft waarop de lichtjes branden. De gouden kandelaar moest dag en nacht branden. Daarom vulden de priesters hem dagelijks bij met olie.

Exodus 25:31-40:

- 31 *Gij zult ook een kandelaar van louter goud maken. Van dicht werk zal deze kandelaar gemaakt worden, zijn schacht, en zijn rietjes; zijn schaaltes, zijn knopen, en zijn bloemen zullen uit hem zijn.*
- 32 *En zes rieten zullen uit zijn zijden uitgaan; drie rieten des kandelaars uit zijn ene zijde, en drie rieten des kandelaars uit zijn andere zijde.*
- 33 *In het ene riet zullen drie schaaltes zijn, gelijke amandelnoten, een knoop en een bloem; en drie schaaltes, gelijk amandelnoten in een ander riet, een knoop en een bloem; also zullen die zes rieten zijn, die uit den kandelaar gaan.*
- 34 *Maar aan den kandelaar zelve zullen vier schaaltes zijn, gelijk amandelnoten, met knopen, en met zijn bloemen.*
- 35 *En daar zal een knoop zijn onder twee rieten, uit denzelven uitgaande; ook een knoop onder twee rieten, uit denzelven uitgaande; nog een knoop onder twee rieten, uit denzelven, uitgaande; also zal het zijn met zes rieten, die uit den kandelaar uitgaan.*
- 36 *Hun knopen en hun rieten zullen uit hem zijn; het zal altemaal een enig dicht werk van louter goud zijn.*
- 37 *Gij zult hem ook zeven lampen maken, en men zal zijn lampen aansteken, en doen lichten aan zijn zijden.*
- 38 *Zijn snuiters en zijn blusvaten zullen louter goud zijn.*
- 39 *Uit een talent louter goud zal men dat maken, met al dit gereedschap.*

40 *Zie dan toe, dat gij het maakt naar hun voorbeeld, hetwelk u op den berg getoond is.*

In de synagoge verwijst het 'eeuwige licht' naar deze kandelaar. Zie onder 'Synagoge'.

Tegenover de Knesset, het parlamentsgebouw van de Israëlische regering, staat een bronzen menora van vijf meter hoog, geschonken door de Engelsen in 1956 ter ere van de achtste onafhankelijkheidsdag.

De menora, afgebeeld met twee olijftakken aan weerskanten, is het nationale embleem van de Joodse staat.

Hatikva

Hatikvah betekent 'de hoop'. Het is het Israëlische volkslied. De tekst ervan werd in 1886 geschreven door Naphtali Herz Imber en heeft later nog kleine wijzigingen ondergaan. De melodie werd in 1888 gecomponeerd door Samuel Cohen. Het lied werd snel populair met name onder zionisten. Toen in 1948 de staat Israël uitgeroepen werd, kreeg het de officiële status van Israëlisch volkslied.

Een zingbare versie van het Israëlische volkslied in het Nederlands is bijvoorbeeld:

Joden zolang in ons harte
Isrels trouwe blijft bewaard.
En naar Sion, stad der smarte,
nog ons oog begerig staart.
Zolang zal de hoop niet sterven
die ons oog houdt opgericht
om het land weer te beërven
waar Jeroesjaliem ligt.

Hebreeuwse taal: zie Joodse taal

Israël

Israël betekent 'God strijdt' ofwel 'God zal strijden'.

De naam van Jakob wordt bij Pniël veranderd in Israël.

Genesis 32:27-28:

27 *En Hij zeide tot hem: Hoe is uw naam? En hij zeide: Jakob.*

28 *Toen zeide Hij: Uw naam zal voortaan niet Jakob heten, maar Israel; want gij hebt u vorstelijk gedragen met God en met de mensen, en hebt overmocht.*

Als we het over het volk Israël hebben dan bedoelen we het nageslacht van Abraham via Izak en Jakob.

Als we het over Israël hebben dan kunnen we zowel het land Israël bedoelen, het volk Israël als de staat Israël.

(Voor de goede orde: als we het over de mensen hebben, spreken we niet van een ras maar van een volk: het volk Israël).

In het jaar 70 na Chr. werd het volk Israël, ofwel het Joodse volk, wereldwijd verstrooid.

Na bijna 2000 jaar ballingschap werd in 1948 door Ben Goerion de staat Israël uitgeroepen.

Jad

Een jad is een aanwijspokje met aan het uiteinde een handje met een uitgestoken wijsvinger. Dit aanwijspokje of jadge wordt gebruikt bij het lezen van de Torah om beschadiging van de inkt en vervuiling van het perkament te voorkomen. Het woord 'jad' betekent 'hand'.

Jood

Het woord Jood komt van Juda en betekent 'Godlover'.

Juda is de vierde zoon van Jakob. Strikt genomen zijn alleen de nakomelingen van Juda Joden. Echter, als we het over Joden hebben dan bedoelen we in zijn algemeenheid het volk Israël.

Joodse of Hebreeuwse taal

De Hebreeuwse taal wordt Ivriet genoemd. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen oud- (ofwel Bijbels) Hebreeuws/Ivriet en modern Hebreeuws/Ivriet.

Het Hebreeuws gebruikt andere lettertekens dan wij kennen.

Het Hebreeuwse alfabet (aleph beth) kent 22 medeklinkers of consonanten. Onder, boven of naast die medeklinkers kunnen klinkertekens, ofwel vocalen, geplaatst worden.

Hebreeuwse letters, de medeklinkers, zijn tevens een getal. Je kunt dus niet alleen 'vertellen' in het Hebreeuws maar ook 'tellen'.

Het oud-Hebreeuws is eeuwenlang een dode taal geweest. Toen Eliëzer ben Jehoeda in 1881 vanuit Litouwen naar Palestina emigreerde, was zijn grote ideaal om het oud-Hebreeuws te moderniseren en er een levende taal van te maken. Hij was zeer gedreven en bedacht bovendien allerlei nieuwe Hebreeuwse woorden voor moderne uitvindingen. In 1922 verklaarden de Engelsen dit moderne Hebreeuws tot de officiële taal van de Joden. Ben Jehoeda maakte dit gelukkige moment nog mee voordat hij in datzelfde jaar overleed.

Joden die naar Israël emigreren, zijn verplicht om naar de Ulpan te gaan, waar ze een aantal maanden lang dagelijks gratis les krijgen in modern Ivriet.

Keppel

Een keppel(tje) is de (ronde) hoofdbedekking van een Joodse man. Een keppel is vaak van zwarte of donkerblauwe fluwelen stof gemaakt. Maar de keppel kan ook van andere stof gemaakt zijn en kleurrijk zijn met allerlei vrolijke afbeeldingen. Sommige keppels zijn zelfs gehaakt.

Meer orthodoxe Joden dragen veelal hele dagen een donkere keppel, soms zelfs onder hun (zwarte) hoed. Anderen dragen alleen een keppel als ze bidden en/of naar de synagoge gaan. In de synagoge is het dragen van keppeltjes voor mannen en jongens sowieso verplicht. En dan zijn er Joden die niet religieus betrokken zijn, maar wel een keppel dragen omdat ze ermee aan willen geven dat ze Jood(s) zijn.

De Tora geeft geen opdracht tot het dragen van een hoofdbedekking voor de man. Het schijnt een vrij jonge traditie te zijn om een keppel te dragen, slechts enkele honderden jaren oud.

Land, beloofde land, Israël

God sloot Zijn verbond met Abraham, zijn zoon Izak en zijn kleinzoon Jakob. Hij beloofde daarbij om hen het land Kanaän, dat later Israël genoemd werd, te geven.

Je kunt over deze 'landbelofte' op veel plaatsen in de Bijbel lezen.

Verbond met Abra(ha)m:

Genesis 17:7-8:

- 7 *En Ik zal Mijn verbond oprichten tussen Mij en tussen u, en tussen uw zaad na u in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om u te zijn tot een God, en uw zaad na u.*
- 8 *En Ik zal u, en uw zaad na u, het land uwer vreemdelingschappen geven, het gehele land Kanaan, tot eeuwige bezitting; en Ik zal hun tot een God zijn.*

Verbond met Izak:

Genesis 17:19-21:

- 19 *En God zeide: Voorwaar, Sara, uw huisvrouw, zal u een zoon baren, en gij zult zijn naam noemen Izak; en Ik zal Mijn verbond met hem oprichten, tot een eeuwig verbond zijn zade na hem.*
- 20 *En aangaande Ismael heb Ik u verhoord; zie, Ik heb hem gezegend, en zal hem vruchtbaar maken, en hem gans zeer vermenigvuldigen; twaalf vorsten zal hij gewinnen, en Ik zal hem tot een groot volk stellen;*
- 21 *Maar Mijn verbond zal Ik met Izak oprichten, die u Sara op dezen gezetten tijd in het andere jaar baren zal.*

Verbond met Jakob:

Genesis 28:10-14:

- 10 *Jakob dan toog uit van Ber-seba, en ging naar Haran.*
- 11 *En hij geraakte op een plaats, waar hij vernachtte; want de zon was ondergegaan; en hij nam van de stenen dier plaats, en maakte zijn hoofdpeluw, en legde zich te slapen te dierzelve plaats.*
- 12 *En hij droomde; en ziet, een ladder was gesteld op de aarde, welker opperste aan de hemel raakte; en ziet, de engelen Gods klommen daarbij op en neder.*
- 13 *En ziet, de HEERE stond op dezelve en zeide: Ik ben de HEERE, de God van uw vader Abraham, en de God van Izak; dit land, waarop gij ligt te slapen, zal Ik aan u geven, en aan uw zaad.*
- 14 *En uw zaad zal wezen als het stof der aarde, en gij zult uitbreken in menigte, westwaarts en oostwaarts, en noordwaarts en zuidwaarts; en in u, en in uw zaad zullen alle geslachten des aardbodems gezegend worden.*

Het verbond met Abraham, Izak en Jakob (bij elkaar genomen):

1 Kronieken 16:13-18 (ofwel Psalm 105:6-11):

- 13 *Gij, zaad van Israël, Zijn dienaar, gij, kinderen van Jakob, Zijn uitverkorenen!*
- 14 *Hij is de HEERE, onze God; Zijn oordelen zijn over de gehele aarde.*
- 15 *Gedenkt tot in der eeuwigheid Zijns verbonds, des woords, dat Hij ingesteld heeft tot in het duizendste geslacht;*
- 16 *Des verbonds, dat Hij met Abraham heeft gemaakt, en Zijns eeds aan Izak;*
- 17 *Welken Hij ook aan Jakob heeft gesteld tot een inzetting, aan Israel tot een eeuwig verbond;*
- 18 *Zeggende: Ik zal u het land Kanaän geven, een snoer van ulieder erfdeel;*

Voor wie nog meer wil lezen:

Gen. 21:12-13; Gen. 22:2; Ex. 2:24-25; Ex. 6:7; Ex. 7:1-2 (verbinden met Gen. 15:16); Num. 13:2; Deut.1:8; Deut. 4:1-2; Deut. 11:10-12; Deut. 34:1-4; Jozua 1:3; Ezech. 36 en 37; Ezech. 39:25-29; Ezech. 47:14) enz. enz. enz.

Mezoeza

De mezoeza is een kokertje dat aan de rechterdeurpost van de Joodse huizen wordt bevestigd. In dit kokertje zit een rolletje perkament waarop in het Hebreeuws een aantal teksten uit de Tora zijn geschreven. Voor de schrijfwijze en de gebruikte materialen gelden dezelfde regels als voor het schrijven van een Torarol: perkament van een rein dier, zwarte inkt, met de hand beschreven m.b.v. een ganzen- of kalkoenveer.

De mezoeza zit niet alleen aan de voordeur maar kan ook aan de binnendeuren in het huis geschroefd of gespijkerd worden, behalve bij de w.c. en de badkamer, want dat wordt ongepast gevonden.

De mezoeza is een herinneringsteken aan Gods opdrachten uit de Tora. Als de Jood zijn huis binnengaat, raakt hij de mezoeza aan en kust daarna zijn vingers. Hij bedoelt ermee te zeggen dat hij zich met zijn huis(gezin) onder het gezag van Gods geboden stelt en dat hij zich beschermd weet door God.

De opdracht tot het bevestigen van Gods woorden aan de posten van de huizen vinden we in de teksten die op het rolletje perkament geschreven staan. Die woorden zijn te lezen in het boek Deuteronomium.

Deuteronomium 6:4-9:

- 4 *Hoor, Israël! de HEERE, onze God, is een enig HEERE!*
- 5 *Zo zult gij den HEERE, uw God, liefhebben, met uw ganse hart, en met uw ganse ziel, en met al uw vermogen.*
- 6 *En deze woorden, die ik u heden gebiede, zullen in uw hart zijn.*
- 7 *En gij zult ze uw kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op den weg gaat, en als gij nederligt, en als gij opstaat.*
- 8 *Ook zult gij ze tot een teken binden op uw hand, en zij zullen u tot voorhoofdspanzelen zijn tussen uw ogen.*
- 9 *En gij zult ze op de posten van uw huis, en aan uw poorten schrijven.*

Deuteronomium 11:13-20:

- 13 *En het zal geschieden, zo gij naarstiglijk zult horen naar Mijn geboden, die Ik u heden gebiede, om den HEERE, uw God, lief te hebben, en Hem te dienen, met uw ganse hart en met uw ganse ziel;*
- 14 *Zo zal Ik den regen uws lands geven te Zijner tijd, vroegen regen en spaden regen, opdat gij uw koren, en uw most, en uw olie inzamelt.*
- 15 *En Ik zal kruid geven op uw veld voor uw beesten; en gij zult eten en verzadigd worden.*
- 16 *Wacht uzelf, dat ulieder hart niet verleid worde, dat gij afwijkt, en andere goden dient, en u voor die buigt;*
- 17 *Dat de toorn des HEEREN tegen ulieden ontsteke, en Hij den hemel toesluite, dat er geen regen zij, en het aardrijk zijn gewas niet geve; en gij haastelijk omkomt van het goede land, dat u de HEERE geeft.*
- 18 *Legt dan deze mijn woorden in uw hart, en in uw ziel, en bindt ze tot een teken op uw hand, dat zij tot voorhoofdspanzelen zijn tussen uw ogen;*
- 19 *En leert die uw kinderen, sprekende daarvan, als gij in uw huis zit, en als gij op den weg gaat, en als gij nederligt, en als gij opstaat;*
- 20 *En schrijft ze op de posten van uw huis, en aan uw poorten;*

Het beschreven stukje perkament wordt (in plastic, ter bescherming) opgerold en in de mezoeza gestopt. Aan de buitenkant van de mezoeza is de letter shin te zien, dat is de eerste letter van 'sjadaj' (Almachtige), één van de aanduidingen van Gods Naam.

Het kokertje zelf kan van metaal, hout of kunststof zijn.

Onder het uitspreken van een zegenbede wordt de mezoza aan de deurpost bevestigd.

NB: strikt genomen betekent het woord 'mezoza' zelf 'deurpost'. In de praktijk wordt er echter het deurpostkokertje mee bedoeld.

Omslagdoek: zie gebedsmantel

Onrein en rein voedsel: zie spijswetten

Ramshoorn: zie sjofar

Sabbat (Bijbelse gegevens)

Sabbat betekent 'rust, ophouden met werken'. De sabbatdag is de zevende dag van de week. Hij begint op vrijdag rond het moment van zonsondergang. Dat is aan het eind van de middag als het winter is, of in de avond als het zomer is. De sabbat eindigt de andere dag (zaterdag) ook weer rond het moment van zonsondergang. De dagen in het Jodendom beginnen sowieso allemaal rond die tijd. Immers, toen God de wereld in zes dagen van vierentwintig uur schiep, sprak Hij steeds: 'Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de [zoveelste] dag.' Dat kun je in Genesis 1 lezen. Voor God begint de dag kennelijk 's avonds.

Toen God Zijn scheppingswerk klaar had, rustte Hij op de zevende dag.

Genesis 2:3:

3 *En God heeft den zevende dag gezegend, en die geheiligd; omdat Hij op denzelven gerust heeft van al Zijn werk, hetwelk God geschapen had, om te volmaken.*

De mens kreeg toen nog niet de opdracht om ook op die dag te rusten. Dat gebeurde pas na de uittocht in Egypte. Tijdens de woestijnreis kreeg het volk Israël de opdracht om op de sabbat te rusten en 'op de plaats te blijven'. Hier wordt voor het eerst in de Bijbel het woord 'sabbat' genoemd als aanduiding voor de zevende dag van de week.

Exodus 16:22-30:

22 *En het geschiedde op den zesden dag, dat zij dubbel brood verzamelden, twee gomers voor een; en al de oversten der vergadering kwamen en verkondigden het aan Mozes.*

23 *Hij dan zeide tot hen: Dit is het, dat de HEERE gesproken heeft: Morgen is de rust, de heilige sabbat des HEEREN! wat gij bakken zoudt, bakt dat, en ziet, wat gij zieden zoudt; en al wat over blijft, legt het op voor u in bewaring tot den morgen.*

24 *En zij legden het op tot den morgen, gelijk als Mozes geboden had; en het stonk niet, en er was geen worm in.*

25 *Toen zeide Mozes: Eet dat heden, want het is heden de sabbat des HEEREN; gij zult het heden op het veld niet vinden.*

26 *Zes dagen zult gij het verzamelen; doch op den zevenden dag is het sabbat, op denzelven zal het niet zijn.*

27 *En het geschiedde aan den zevenden dag, dat sommigen van het volk uitgingen, om te verzamelen; doch zij vonden niet.*

28 *Toen zeide de HEERE tot Mozes: Hoe lang weigert gijlieden te houden Mijn geboden en Mijn wetten?*

29 *Ziet, omdat de HEERE ulieden den sabbat gegeven heeft, daarom geeft Hij u aan den zesden dag voor twee dagen brood; een ieder blijve in zijn plaats! dat niemand uit zijn plaats ga op den zevenden dag!*

30 *Alzo rustte het volk op den zevenden dag!*

De dag vóór de sabbat moesten ze dus een dubbele portie manna verzamelen omdat dit manna er op de sabbatdag niet zou zijn.

In Exodus 20 lezen we de Tien Geboden. Daar staat bij het vierde gebod dat de sabbatdag gehouden moet worden als herinnering aan de schepping.

Exodus 20:8-11:

8 *Gedenkt den sabbatdag, dat gij dien heiligt.*

9 *Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen;*

10 *Maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uw poorten is;*

11 *Want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte ten zevenden dage; daarom zegende de HEERE den sabbatdag, en heiligde denzelven.*

Ook in Deuteronomium 5 kunnen we de Tien Geboden lezen. Daar staat bij het vierde gebod dat de sabbatdag gehouden moet worden als herinnering aan de uittocht uit Egypte.

Deuteronomium 5:12-15:

12 *Onderhoudt den sabbatdag, dat gij dien heiligt; gelijk als de HEERE, uw God, u geboden heeft.*

13 *Zes dagen zult gij arbeiden, en al uw werk doen;*

14 *Maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN, uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw os, noch uw ezel, noch enig van uw vee, noch de vreemdeling, die in uw poorten is; opdat uw dienstknecht, en uw dienstmaagd ruste, gelijk als gij.*

15 *Want gij zult gedenken, dat gij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt, en dat de HEERE, uw God, u van daar heeft uitgeleid door een sterke hand en een uitgestreken arm; daarom heeft u de HEERE, uw God, geboden, dat gij den sabbatdag houden zult.*

In Exodus 31 wordt zelfs over een 'eeuwig verbond' gesproken als we lezen we over de opdracht voor het volk Israël om de sabbat te houden.

Exodus 31:12-17:

12 *Verder sprak de HEERE tot Mozes, zeggende:*

13 *Gij nu, spreek tot de kinderen Israels, zeggende: Gij zult evenwel mijn sabbatten onderhouden; want dit is een teken tussen Mij en tussen ulieden, bij uw geslachten; opdat men wete, dat Ik de HEERE ben, Die u heilige.*

14 *Onderhoudt dan den sabbat, dewijl hij ulieden heilig is! Wie hem ontheiligt, zal zekerlijk gedood worden; want een ieder, die op denzelven enig werk doet, die ziel zal uitgeroeid worden uit het midden harer volken.*

15 *Zes dagen zal men het werk doen; doch op den zevenden dag is de sabbat der rust, een heiligheid des HEEREN! Wie op de sabbatdag arbeid doet, zal zekerlijk gedood worden.*

16 *Dat dan de kinderen Israels de sabbat houden, de sabbat onderhoudende in hun geslachten, tot een eeuwig verbond.*

17 *Hij zal tussen Mij en tussen de kinderen Israels een teken in eeuwigheid zijn; dewijl de HEERE, in zes dagen, den hemel en de aarde gemaakt, en op den zevenden dag gerust en Zich verkwikt heeft.*

Er is wel gesteld dat de sabbat hier als een trouwring van het Sinaïtisch verbond (tussen God en Israël) gezien kan worden.

Ezechiël 20:12:

12 *Daartoe ook gaf Ik hun Mijn sabbatten, om een teken te zijn tussen Mij en tussen hen, opdat zij zouden weten, dat Ik de HEERE ben, Die hen heilige.*

God noemt de sabbat zelfs 'een verlustiging in de HEERE'.

Jesaja 58:13-14:

13 *Indien gij uw voet van den sabbat afkeert, van te doen uw lust op Mijn heiligen dag; en indien gij den sabbat noemt een verlustiging, opdat de HEERE geheiligd worde, Die te eren is; en indien gij dien eert, dat gij uw wegen niet doet, en uw eigen lust niet vindt, noch een woord daarvan spreekt;*

14 *Dan zult gij u verlustigen in den HEERE, en Ik zal u doen rijden op de hoogten der aarde, en Ik zal u spijzigen met de erve van uw vader Jakob; want de mond des HEEREN heeft het gesproken.*

Als het in Leviticus 23 over de 'gezette hoogtijden des HEEREN' gaat, wordt de wekelijkse sabbat als eerste genoemd in de rij van verder jaarlijkse hoogtijden.

Leviticus 23:1-3:

1 *Daarna sprak de HEERE tot Mozes, zeggende:*

2 *Spreek tot de kinderen Israels, en zeg tot hen: De gezette hoogtijden des HEEREN, welke gijlieden uitroepen zult, zullen heilige samenroepingen zijn; deze zijn Mijn gezette hoogtijden.*

3 *Zes dagen zal men het werk doen, maar op den zevenden dag is de sabbat der rust, een heilige samenroeping; geen werk zult gij doen; het is des HEEREN sabbat, in al uw woningen.*

Het is overigens zeer boeiend en informatief om dit hoofdstuk in zijn geheel te lezen.

Sabbatviering (praktische gegevens)

Ongeveer twintig minuten vóórdát de sabbat op vrijdag begint, steekt (veelal) de vrouw of moeder twee sabbatskaarsen aan. Immers, op sabbat zelf mag er geen vuur gemaakt worden, want vuur is nodig om iets nieuws te scheppen. En juist op de zevende dag legt de mens zijn werk neer en stopt hij met productief en creatief bezig zijn om daarmee te erkennen dat God de Schepper van alles is. Het is dus een nederig eerbetoon aan de Schepper om één dag in de week de macht uit handen te geven.

Exodus 35:3:

3 *Gij zult geen vuur aansteken in enige uwer woningen op den sabbatdag.*

Na het aansteken van de kaarsen bedekt de vrouw haar ogen met haar handen en spreekt ze de volgende zegenspreuk uit:

'Geprezen, U, Eeuwige, onze God, Koning van de wereld, Die ons door Zijn geboden een bijzondere taak heeft opgelegd en ons het aansteken van het Sjabbatlicht heeft opgedragen.' Deze tekst is te lezen in de Siddoer, het Joodse gebedenboek.

Daarna haalt ze haar handen van voor haar ogen waarna ze als het ware verrukt voor het eerst naar de kaarsen kijkt.

Hiermee heeft ze 'sjabbat' gemaakt. De Joden spreken immers niet van 'sabbat' maar van 'sjabbat', met de nadruk op de laatste lettergreep.

Waarom twee kaarsen?

Ze verwijzen naar het zegenen en heiligen van de zevende dag. Ook worden ze als symbool gezien voor man en vrouw. Tevens verwijzen ze naar zowel de schepping (Exodus 20) als naar de uittocht uit Egypte (Deuteronomium 5). De kaarsen onderstrepen het feestelijke karakter van de sabbatdag, die immers als een hoogtijdag wordt gezien (Leviticus 23).

Waarom licht?

Licht is zegen en vrede, vooral huiselijke vrede (de band tussen man, vrouw en kinderen wordt inniger).

Licht is Tora (onderwijzing).

Psalm 119:105:

105 Nun. Uw woord is een lamp voor mijn voet, en een licht voor mijn pad.

Het Woord van God zelf is dus een licht en daar verwijst het licht van de kaars (of olielamp) naar.

De mannen gaan op sabbatsavond naar een (korte) dienst in de synagoge.

Als ze thuiskomen, zingen ze een paar liederen met het gezin. Man en vrouw zegenen elkaar.

De vader zegent zijn zonen en de moeder zegent haar dochters.

Ze heiligen de sabbat door een zegenspreuk over de wijn uit te spreken en van de wijn te drinken. Daarna eten ze van de gevlochten broden, de challes. Ze trekken wat stukjes brood van de challes en duwen die in een potje met zout. Zout is een teken van het verbond.

Daarna eten ze veelal kippensoep met een uitgebreidere maaltijd erachteraan. Ze zingen liederen en vertellen verhalen aan elkaar.

Op sabbatmorgen gaan ze vaak met z'n allen naar de synagoge, zowel de mannen als de vrouwen en de kinderen, hoewel de vrouwen niet verplicht zijn. Daar spreken ze hun ochtendgebed uit, lezen ze uit de Tora en uit de profetenboeken en bidden ze met elkaar uit het Joodse gebedenboek, de Siddoer. Soms wordt er door de voorzanger, de voorlezer of de rabbijn een kort toespraakje gehouden. Een dienst kan wel twee of drie uur duren.

's Middags eten de gezinsleden gezellig met elkaar, lezen ze een boek, doen ze spelletjes met de kinderen en rusten ze wat.

Aan het einde van de sabbat, als de nieuwe dag net begonnen is, dus na zonsondergang, nemen ze afscheid van de sabbat. Ze laten een beker wijn overvloeien in de hoop dat de komende week zal overvloeien van Gods zegen.

Ze ruiken aan een kruidenbusje om de 'geur van sabbat' als het ware nog even vast te houden. En omdat de sabbat nu voorbij is, mag er weer vuur gemaakt worden. Daarom steken ze op deze eerste dag van de nieuwe week een gevlochten kaars aan, de zogenaamde Havdalakaars. Havdala betekent scheiding en het gaat hier om de scheiding tussen de sabbat en de andere dagen van de week. Het kaarslicht van de Havdalakaars symboliseert Gods eerste scheppingsdaad. Immers, op de eerste scheppingsdag, schiep God het licht door te spreken: 'Er zij licht'.

Tenslotte wordt de vlam van deze Havdalakaars in de overgevloeide wijn gedooft en begint de nieuwe week.

Sjofar

De sjofar of ramshoorn speelt een belangrijke rol in het Jodendom. Deze hoorn is veelal afkomstig van een geit, schaap of antilope. (Niet van een stier, om elke associatie met het gouden kalf te vermijden). In Bijbelse tijden (en nog wel, in Jeruzalem) werd op de sjofar geblazen aan het begin van de sabbat en andere feesten. Dit gebeurde eveneens als koningen gekroond werden of als men zich verzamelen moest voor de strijd.

De sjofar herinnert ook aan het moment dat God de Tora aan Mozes en het volk Israël gaf. Deze overdracht ging gepaard met sjofargeschal, hoewel er in de vertaling vaak bazuingeschal staat.

Tijdens Joods Nieuwjaar, Rosh ha-Sjana, worden er in de synagoge honderd signaalstoten op de sjofar gegeven als oproep tot inkeer, boete en berouw. Rosh ha-Sjana valt op de eerste dag van de zevende maand. Nu moest er maandelijks, op het moment dat de nieuwe maan voor het eerst aan de hemel te zien was, op de sjofar geblazen worden. Dit was dus de zevende keer in het jaar.

Leviticus 23:23-25:

- 23 *En de HEERE sprak tot Mozes, zeggende:*
24 *Spreek tot de kinderen Israels, zeggende: In de zevende maand, op den eersten der maand, zult gij een rust hebben, een gedachtenis des geklanks, een heilige samenroeping.*
25 *Geen dienstwerk zult gij doen; maar gij zult den HEERE vuuroffer offeren.*

Tien dagen later is het Grote Verzoendag.

Leviticus 23:26-28:

- 26 *Verder sprak de HEERE tot Mozes, zeggende:*
27 *Doch op den tienden dezer zevende maand zal de verzoendag zijn, een heilige samenroeping zult gij hebben; dan zult gij uw zielen verootmoedigen, en zult den HEERE een vuuroffer offeren.*
28 *En op dienzelven dag zult gij geen werk doen; want het is de verzoendag, om over u verzoening te doen voor het aangezicht des HEEREN uws Gods.*

Aan het einde van die dag wordt er in de synagogen één langgerekte sjofarstoot gegeven.

Behalve de herinnering aan de wetgeving in het verleden en de oproep tot bekering in het heden richt de sjofarklank ook de aandacht op de toekomst. Immers zal er voorafgaand aan de komst van de Messias op de sjofar geblazen worden.

1 Thessalonicenzen 4:16-18:

- 16 *Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stem des archangels, en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel; en die in Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan;*
17 *Daarna wij, die levend overgebleven zijn, zullen te zamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet, in de lucht; en alzo zullen wij altijd met den Heere wezen.*
18 *Zo dan, vertroost elkander met deze woorden.*

Hetzelfde zegt Paulus in

1 Korinthe 15:51-52:

- 51 *Ziet, ik zeg u een verborgenheid: wij zullen wel niet allen ontslapen, maar wij zullen allen veranderd worden;*

52 *In een punt des tijds, in een ogenblik, met de laatste bazuin; want de bazuin zal slaan, en de doden zullen onverderfelijk opgewekt worden, en wij zullen veranderd worden.*

De sjofar doet dus een appèl op onze waakzaamheid. Zo hebben sommigen de sjofar een plaats gegeven in huis of in de klas om steeds herinnerd te worden aan de wederkomst van Jezus Christus.

Zo laat ons dan niet slapen, gelijk als de anderen, maar laat ons waken, en nuchteren zijn (1 Thess. 5).

Spijswetten

De belangrijkste regels van de spijswetten zijn:

1. Het verbod om bepaalde diersoorten te eten.

Hier wordt onderscheid gemaakt tussen landdieren, vogels en vissen. Toegestane landdieren zijn dieren die zowel herkauwen als gespeten hoeven hebben, zoals koe, schaap geit, hert enz. Landdieren die geen of slechts één van deze kenmerken hebben zijn niet toegestaan. Varkens hebben bijvoorbeeld wel gespleten hoeven maar herkauwen niet, dus zijn ze onrein.

Van de vogels worden alleen de verboden soorten in de Tora genoemd. Dit blijken de roofvogels te zijn die dus andere levende en dode dieren opeten. Toegestaan zijn bijvoorbeeld eend, kip, gans enz. Verboden zijn valk, uil, reiger enz. Bij twijfel wordt een vogel onrein geacht.

Toegestane vissen zijn die vissen die zichtbare schubben en vinnen hebben, zoals haring, kabeljauw, karper enz.; verboden zijn mossel, oester, paling enz.

Over het onderscheid tussen reine en onreine dieren kunnen we lezen in Leviticus 11 en Deuteronomium 14.

2. Het verbod op het eten en drinken van bloed.

Dit verbod geldt zowel Joden als niet-Joden. In het bloed zit de ziel, het leven van het dier.

Dat heeft gevolgen voor het slachten. Alle dieren worden door de Joodse slager ritueel geslacht. Door een snede in de hals van het dier worden luchtpijp, slokdarm en grote halsslagaders in één keer doorgesneden. Dit zorgt ervoor dat het dier binnen enkele seconden het bewustzijn verliest door het snelle bloedverlies. Daarna volgen nog enkele maatregelen om het vlees bloedvrij te maken zoals goed met water wassen en met zout in laten trekken.

Genesis 9:4:

4 *Doch het vlees met zijn ziel, dat is zijn bloed, zult gij niet eten.*

Handelingen 15:19-20:

19 *Daarom oordeel ik, dat men degenen, die uit de heidenen zich tot God bekeren, niet beroere;*

20 *Maar hun zal aanschrijven, dat zij zich onthouden van de dingen, die door de afgoden besmet zijn, en van hoererij, en van het verstikte, en van bloed.*

3. Het verbod op het tegelijkertijd nuttigen van een vlees- en een melkproduct.

Dit verbod is niet rechtstreeks in de Tora te lezen, maar is afgeleid uit de tekst dat het bokje niet gekookt mag worden in de melk van zijn moeder. Die tekst komt drie keer in de Tora voor.

Exodus 23:19b:

19b *Gij zult het bokje niet koken in de melk zijner moeder.*

Exodus 34:26b:

26b *Gij zult het bokje in de melk zijner moeder niet koken.*

Deuteronomium 14:21d:

21d *Gij zult het bokje niet koken in de melk zijner moeder.*

De tekst 'Je mag een geitenbokje niet koken in de melk van zijn moeder' heeft de joodse geleerden nogal wat hoofdbrekens bezorgd. Zomaar, zonder enige voorafgaande aanleiding, wordt deze tekst drie keer in de Bijbel vermeld. Wat zou God ermee bedoeld kunnen hebben? Omdat dit niet duidelijk werd, is een veronderstelling dat vlees- en melkproducten niet tegelijkertijd gegeten en bereid mogen worden. Maar helemaal zeker is men er niet van.

Er is ook nog een andere uitleg. Het schijnt in Kanaän, in de tijd dat het volk Israël zich daar vestigde, een heidens vruchtbaarheidsritueel geweest te zijn om een pasgeboren bokje te versmoren in de melk van zijn moeder. Hoe moeten we ons dit gruwelijke tafereel voorstellen? De melk die het bokje het leven zou moeten schenken, wordt zijn dood. Om de Israëlieten van dergelijke walgelijkheden te weerhouden, zou God dit verbod hebben gegeven.

Er is nóg een verklaring, die enige verwantschap vertoont met de vorige. Melk vertegenwoordigt het leven. Vlees vertegenwoordigt de dood. Melk heeft ooit als levensbron gediend voor vlees. Daarom past het niet dat beiden elkaar ontmoeten op één bord of in één maaltijd.

Een dergelijke scheiding gaat strikt genomen voor vogelvlees niet op, omdat vogels nu eenmaal niet zogen. Om verwarring te voorkomen is echter door de rabbijnen besloten dat ook vogelvlees niet tegelijkertijd met melk genuttigd mag worden.

Joden eten melk en vlees dus niet tegelijkertijd. Daarnaast mogen melk- en vleesproducten ook niet tegelijkertijd gekookt, gebakken of gebraden worden. Daarom is ooit door de rabbijnen beslist dat Joden twee aanrechten zullen hebben, twee koelkasten (of een onderverdeling daarvan in een melkafdeling en een vleesafdeling), twee afwasbakken, twee sets pannen en twee sets bestek. Een broodje besmeerd met boter en belegd met vlees of worst is dus niet toegestaan. En na een hoofdgerecht met vlees mag geen nagerecht met bijvoorbeeld vla gegeten worden. De handdoeken en theedoeken zijn voor vleesgerechten rood (warme kleur), voor melkgerechten blauw (koude kleur).

NB: alle planten en plantaardige producten zijn toegestaan, mits er niet allerlei verboden stoffen aan zijn toegevoegd. Om een voorbeeld te geven: aan jam wordt vaak gelatine als bindmiddel toegevoegd. Gelatine is gemaakt van varkens- of paardenbotten. Omdat varkens en paarden onrein zijn is deze jam dus verboden.

Mogelijke redenen waarom God al boven genoemde voedselvoorschriften aan Israël gaf:

A. Godsdienstige redenen: 'Gij zijt een heilig volk den HEERE, uw God.' Zo kan het volk Israël zich afzonderen en onderscheiden van de andere volken.

B. Om gezondheidsredenen: de spijswetten zijn zondermeer voor iedereen gezond.

C. Om zelfdiscipline te leren: het is karaktervormend om niet aan je lichamelijke verlangens naar onrein voedsel toe te geven.

Synagoge

Het Griekse woord synagoge betekent *huis van samenkomst*. Het is de plaats, het gebouw, waar Joden wekelijks samenkomen om de sabbat te vieren. Het is de plaats waar Joden vele malen per jaar bijeenkomen om de Bijbelse feesten (zoals Pesach, Wekenfeest, Grote Verzoendag etc.) te vieren. Het is ook de plaats waar Joden met elkaar meelevens op belangrijke momenten in het leven zoals bij huwelijk, geboorte, besnijdenis, bar mitsva en overlijden.

De synagoge is niet alleen een huis van samenkomst. Het is ook een *leerhuis* waar ze met elkaar uit de Tora en andere Joodse boeken leren. Dit doen ze met name op doordeweekse dagen. De rabbijn speelt als Joodse leraar hierbij een belangrijke rol.

Naast 'huis van samenkomst' en 'leerhuis' is de synagoge echter ook *huis van gebed*. Joden bidden er met elkaar tot de God van Israël. De gebeden zijn gemeenschappelijke gebeden die in het Hebreeuws worden uitgesproken.

Op sabbatmorgen gaan Joden vaak met het gezin naar de synagoge om te lezen uit de Tora en de Haftara (profetenboeken). Ze spreken de gebeden uit de Siddeer uit. Soms wordt er door de voorzanger, de voorlezer of de rabbijn een kort toespraakje, een derasja, gehouden. Een dienst kan wel twee tot drie uur duren.

Een synagoge wordt in de volksmond wel 'Jodenkerk' genoemd, ook door Joden zelf overigens. Het heeft ermee te maken dat het er in een synagoge veelal ontspannen aan toegaat.

De eerste synagogen ontstonden zeer waarschijnlijk tijdens de Babylonische ballingschap. Toen een groep Joden na 70 jaar ballingschap in Babel weer terugkeerde naar Israël bouwde ze daar in verschillende plaatsen ook synagogen. Het meest opvallende verschil met de tempel is dat er in de tempel geofferd werd en dat wordt in de synagoge nooit gedaan. In de synagogen komt men samen om te lezen, te bidden en te studeren.

De synagoge is geen vervanging van de tempel. Tempel en synagogen hebben zelfs lange tijd naast elkaar bestaan, vanaf ongeveer de terugkeer uit de Babylonische ballingschap tot aan de verwoesting van de tweede tempel in het jaar 70 na Chr. Ruwweg dus zo'n vijfhonderd á zeshonderd jaar.

Door de wereldwijde verstrooiing van de Joden vanaf het jaar 70 kreeg de synagoge-bouw een sterke impuls.

In de kast die naar het (zuid)oosten is gericht, naar de plaats waar ooit de tempel in Jeruzalem stond met het Heilige der Heiligen, worden de Torarollen bewaard. Deze kast heet de 'Heilige Arke'. Vóór de Heilige Arke hangt vaak een gordijn, een voorhangsel.

Ongeveer in het midden of iets meer naar achter staat een biema, een verhoging met een lessenaar waarop de Torarol gelegd kan worden om uit voor te lezen.

Tussen de biema en de Heilige Arke staat een kleine lessenaar, de amoed. Vanaf de amoed reciteert de chazzan (voorzanger) de gebeden uit de Siddeer (gebedenboek). Sommige gebeden worden samen met de gemeente uitgesproken.

Meestal in de buurt van de Heilige Arke hangt er in de synagoge een lamp die het 'eeuwige licht' genoemd wordt. Deze lamp, die verwijst naar de zevenarmige gouden kandelaar in tabernakel en tempel, moet dag en nacht branden om hiermee aan te geven dat 'de Bewaarder Israëls sluimert noch slaapt'. De lamp verwijst ook naar de Torarollen in de Heilige Arke die het Woord van God bevatten: 'Uw Woord is een lamp voor mijn voet, en een licht voor mijn pad' (Psalm 119).

Vrouwen zitten vaak apart van de mannen, meestal op een vrouwengalerij, of ook wel achter een hekwerk of een gordijn. De bedoeling hiervan is dat mannen en vrouwen elkaar niet afleiden van de wezenlijke zaken.

In een aparte ruimte binnen de synagoge vinden we een ritueel bad, ook wel 'mikwe' genoemd. Getrouwde vrouwen dompelen zich daar maandelijks in onder waarna ze weer 'rein' zijn. Zo'n mikwe wordt ook wel gebruikt door een aanstaande bruid, een schrijver van een Torarol voordat hij aan zijn werk begint, Joodse mannen vóór de grote feestdagen en niet-Joden die overgaan tot het Jodendom.

Tora

Tora betekent 'onderwijzing'. Met Tora worden de vijf boeken van Mozes bedoeld. Het zijn de eerste vijf boeken van de Bijbel: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Mozes schreef ze op en werd door God geïnspireerd om dat te doen.

Exodus 24:4, 7:

4 *Mozes nu beschreef al de woorden des HEEREN, en hij maakte zich des morgens vroeg op, en hij bouwde een altaar onder aan den berg, en twaalf kolommen, naar de twaalf stammen van Israël.*

7 *En hij nam het boek des verbonds, en hij las het voor de oren des volks; en zij zeiden: Al wat de HEERE gesproken heeft, zullen wij doen en gehoorzamen.*

Exodus 34:27:

27 *Verder zeide de HEERE tot Mozes: Schrijf u deze woorden; want naar luid dezer woorden heb Ik een verbond met u en met Israel gemaakt.*

Deuteronomium 31:9:

9 *En Mozes schreef deze wet, en gaf ze aan de priesteren, de zonen van Levi, die de ark des verbonds des HEEREN droegen, en aan alle oudsten van Israël.*

Die Goddelijke inspiratie hoeft niet uit te sluiten dat Mozes voor het schrijven en samenstellen van de vijf boeken gebruik heeft kunnen maken van informatie die voor hem te vinden was op kleitabletten waarop mensen, zelfs de aartsvaders van na de zondvloed, hun geschiedenissen/geslachtsregisters met behulp van spijkerschrift hebben beschreven. De schrijfkunst schijnt al ver vóór Abraham gemeengoed geweest te zijn.

Overigens is het laatste hoofdstuk van Deuteronomium, dat de dood van Mozes beschrijft, door een ander opgeschreven, wellicht door Jozua, de opvolger van Mozes.

Volgens de rabbijnen staan er in de Tora 613 leefregels, opdrachten. Hieronder vallen 365 verboden en 248 geboden. In die leefregels gaat het over zaken waarin het volk Israël zich moet onderscheiden van de andere volken. Dat betreft bijvoorbeeld zaken als kleding (snoertjes aan de mantel), het bewerken van het land, voedselvoorschriften, zorg voor armen,

weduwen en wezen, tekens in het lichaam (besnijdenis), onderscheidingstekens aan het lichaam (gebedsriemen), tekens aan de huizen (mezoëza), reinheidswetten, regels voor de priesterdienst enz. enz. De meeste voorschriften hebben te maken met het wonen in het land Israël.

De Tora wordt iedere sabbat in het Hebreeuws voorgelezen in de synagoge. In één jaar tijd is de hele rol uit en begint men weer van voor af aan. Dat is aan het einde van het Loofhuttenfeest in de maand september of oktober.

Torarol

Een Torarol is een boekrol waarop de tekst van de Tora, de vijf boeken van Mozes, is geschreven. De Torarol zelf wordt gemaakt van perkament. Dit is huid van een rein landdier, meestal een schaap. Dit perkament wordt gebleekt, geëgaliseerd en geschikt gemaakt om te beschrijven. De schrijver of sofeer maakt daarvoor gebruik van een ganzen- of kalkoenveer die hij in zwarte inkt doopt en die enigszins flexibel is. Dit overschrijven is zeer arbeidsintensief en wordt meestal uitgevoerd door oudere rabbijnen. Er mag niet één fout in de tekst staan, anders is de eenheid verbroken.

De sofeer neemt vaak eerst een ritueel bad om zich aan zijn werk te wijden.

Mocht de sofeer een fout schrijven dan gebruikt hij een stukje puimsteen om de fout weg te vegen. Als hij onverhoopt een fout schrijft in de aanduiding van Gods Naam dan bewaart hij het betreffende stuk perkament in een speciale kast, de geniza. Later wordt dit stuk perkament, samen met andere niet meer te restaureren rollen of niet meer bruikbare gebedenboeken, begraven op een Joodse begraafplaats.

Eén rol bestaat uit ongeveer veertig stukken perkament die aan elkaar genaaid zijn. Uitgerold kan een Torarol van links tot rechts veertig meter breed zijn.

Als een rol klaar is wordt hij aan twee houten stokken bevestigd. Er gaat een fluwelen mantel om het geheel ter bescherming. Hoewel in sommige gevallen niet een fluwelen mantel maar een speciaal daarvoor gemaakte en versierde houten kast als bescherming dient. De rollen worden in de synagoge bewaard in de Heilige Arke, een kast aan de (zuid) oostwand van de synagoge.

Torarollen zijn duur, tussen de 30.000 en 50.000 euro. Tegenwoordig worden ze alleen nog in Israël gemaakt.

Vlag van Israël

De vlag van Israël heeft op een witte achtergrond twee blauwe strepen met daartussen een blauwe Davidsster. Hij werd door de Zionisten in 1897 gezien en geaccepteerd als het Zionistisch symbool. In oktober 1948 werd hij officieel in gebruik genomen als vlag van de inmiddels uitgeroepen staat Israël.

Volkslied: zie Hatikva

Annelies Tanis

